

Motion till riksdagen 2013/14:So301

av Maria Ferm m.fl. (MP)

Grön politik för alla familjer

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att reglerna för föräldrapresumtion ska vara könsneutrala.¹
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett lagförslag som innebär att ensamstående kvinnor ges rätt till assisterad befruktning.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att barn ska kunna ha fler än två juridiska vårdnadshavare.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om barns rätt till umgänge med alla sina föräldrar.¹
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tredela föräldraförsäkringen samt införa möjligheten att överlåta en tredjedel på någon annan än vårdnadshavarna.²
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att öka möjligheten att utnyttja föräldraförsäkringen samtidigt som den andra vårdnadshavaren till 90 dagar.²
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den statiska 18-årsgränsen för fastställelse av könstillhörighet bör tas bort.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en parlamentarisk utredning om värdmödraskap.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Myndigheten för internationella adoptioner bör få i uppdrag att aktivt söka nya möjligheter för att internationella adoptioner ska bli mer än en teoretisk möjlighet för samkönade par.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att inhemska adoptioner bör komma i fråga i större utsträckning och att detta perspektiv bör finnas med i utredningen om hur barnkonventionen kan inkorporeras i svensk lag.

Fel! Okänt namn på

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anføres i motionen om att utreda varför överflyttningar enligt 6 kap. 8 § socialtjänstlagen ej sker.

¹ Yrkandena 1, 3 och 4 hänvisade till CU.

Fel! Okänt namn på

² Yrkandena 5 och 6 hänvisade till SfU.

Fel! Okänt namn på

Motivering

Miljöpartiet förespråkar en familjesyn där varje människa ska ha rätten och möjligheten att definiera sin familj. Dagens familjer är mångfacetterade och som tur är har vi kommit ifrån synen att endast traditionella kärnfamiljer ses som "riktiga" familjer. Heterosexuella, bisexuella och homosexuella får barn. Så har det alltid varit, men trots det och dagens bredd på familjetyper lever tyvärr till viss del fortfarande föreställningen att enbart heterosexuella människor i par får barn.

Könsneutrala presumtionsregler för föräldrar

Lagstiftningen behöver uppdateras så att de personer som barnen betraktar som sina föräldrar också kan vara det i juridisk mening, även om alla inte nödvändigtvis är biologiska föräldrar. För lesbiska som blir föräldrar behöver presumtionsregler gälla på samma sätt som faderskapspresumtion. Även om det finns vissa avgränsningsproblem runt dagens regler om faderskapspresumtionen som i sig kan behöva ses över bör principen vara att reglerna ska vara könsneutrala.

Om två lesbiska föräldrar är gifta eller registrerade partner blir båda vårdnadshavare. Om föräldrarna är sambor, står barnet under vårdnad endast av den kvinna som har fött barnet, men föräldrarna kan få gemensam vårdnad genom en anmälan till Skatteverket. Det här förutsätter dock att de två kvinnorna skaffat barn med hjälp av den svenska sjukvården. När assisterad befruktning har skett utomlands eller i egen regi så krävs i dagsläget att den ena partnern måste adoptera barnet för att bli förälder. Att det här borde ändras föreslogs i utredningsbetänkandet "Föräldraskap vid assisterad befruktning" redan 2007. Det är på tiden att något händer för att trygga barnets tillgång till båda sina föräldrar.

Assisterad befruktning för ensamstående

Den 1 juli 2005 blev det möjligt för lesbiska par att få barn genom assisterad befruktning, det vill säga insemination eller befruktning utanför kroppen. Insemination för ensamstående kommer att bli verklighet efter ett beslut i socialutskottet med majoritet våren 2012.

Trots att riksdagen den 29 mars 2012 beslutade att uppdra åt regeringen att skyndsamt återkomma med ett lagförslag som innebär att ensamstående kvinnor ges rätt till assisterad befruktning har förslaget dragits i långbänk av regeringen.

Först i juni 2013 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att överväga olika sätt att utöka möjligheterna för ofrivilligt barnlösa att kunna bli föräldrar (dir. 2013:70). I uppdraget ingår bland annat att lämna förslag som ger ensamstående möjlighet till assisterad befruktning i motsva-

rande utsträckning som gifta par och sambor och den delen ska redovisas i ett delbetänkande i maj 2014. Uppdraget i övrigt, om bland annat surrogatmoderskap, ska redovisas i juni 2015.

Eftersom detta uppdrag drar ut på tiden anser Miljöpartiet att det är av vikt att återigen motionera om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett lagförslag som innebär att ensamstående kvinnor ges rätt till assisterad befruktning.

Fler än två vårdnadshavare

En svaghet i den svenska lagstiftningen på familjeområdet är begränsningen att ett barn högst kan ha två vårdnadshavare. En annan svaghet är att barnets intresse av och rätt till umgänge med personer som inte är dess vårdnadshavare inte skyddas. I dagsläget finns många familjer där det finns fler än två föräldrar. Ett par med två kvinnor kan till exempel ha blivit föräldrar tillsammans med en eller två män. Eller så har ett barns ursprungliga två föräldrar separerat och fått nya partner som fungerar lika mycket som föräldrar som de som från början var barnets föräldrar. Ett barn kan alltså ha sociala föräldrar som inte anses vara föräldrar eller vårdnadshavare enligt lagstiftningen.

Att inte alla de personer som i realiteten fungerar som barnets föräldrar också är det i lagens mening skapar flera praktiska problem. Det finns förskolor och skolor som inte vill skicka information till andra än de juridiska vårdnadshavarna. De största problemen uppstår vid en eventuell separation. Med dagens lagstiftning har de juridiska vårdnadshavarna alla möjligheter att frånta barnet dess rätt till umgänge och kontakt med personer som har fungerat som barnets föräldrar i praktiken sedan barnet föddes.

Miljöpartiet förespråkar en politik där lagstiftningen anpassas till det faktum att barn växer upp med fler än två vuxna som tar gemensamt ansvar för barnets vård och uppfostran. Barn ska kunna ha fler än två juridiska vårdnadshavare. Likaså ska barns rätt till umgänge med sina sociala föräldrar, som i nuläget inte kan bli vårdnadshavare på grund av lagstiftningens begränsningar, skyddas. Det ska inte vara avhängigt vårdnadshavarnas goda vilja.

En tredelad föräldraförsäkring, där en tredjedel kan överlåtas

I avvaktan på att lagen ger möjlighet till fler än två vårdnadshavare behöver dagens föräldraförsäkring förändras så att den passar fler familjekonstellationer bättre. Miljöpartiet vill därför införa en tredelad föräldraförsäkring när föräldraskapet delas av två föräldrar.

I dagsläget är föräldraförsäkringen 16 månader (480 dagar) och av dessa är endast två månader avsedda för den ena föräldern. De brukar gå under beteckningen pappamånader, eftersom det i de fall föräldraskapet delas av en man och en kvinna oftast fortfarande är kvinnan som tar ut flest dagar. Därmed blir pappamånaderna i praktiken ett slags kvotering för fäder.

Fel! Okänt namn på

Genom att, när det finns två föräldrar, tredela föräldraförsäkringen skulle barnen få tillgång till båda sina föräldrar och föräldrar får, oavsett kön tydligare rätt att ta föräldrarollen. Varje förälder skulle då få en tredjedel av föräldraledigheten, medan de själva väljer hur den återstående tredjedelen disponeras. Ur ett feministiskt perspektiv får en större andel vikta dagar stora konsekvenser för mäns aktiva föräldraskap och för kvinnors situation på arbetsmarknaden. Även om det är förbjudet att diskriminera en gravid kvinna, eller en kvinna i fertil ålder, är det naivt att tro att arbetsgivare inte låter sig påverkas av hur statistiken för föräldraledighet och tillfällig föräldrapenning (TFP eller tidigare kallat VAB) ser ut.

Vi tror också att vi får ett bättre samhälle där vi kommer bort från att olika kön betyder olika aktivt föräldraskap. När det finns två föräldrar av samma kön har det förstås särskild betydelse för bögar, där ingrodda föreställningar om föräldraskap ofta kan möta på arbetsplatsen och där ett lagstadgat krav på att ta ut minst en tredjedel av föräldraledigheten kan underlätta.

Vi vill göra det möjligt att låta annan närstående person till barnet ta del av en tredjedel av föräldraledigheten på det sätt som vårdnadshavarna vill. På så sätt skulle alltså fler självklara vuxna runt barnet få en tydligare roll. För samkönade par som skaffat barn tillsammans med någon annan eller något annat par finns dessa vuxna redan där, men utan att ha någon formell roll. Detta förslag är ett steg framåt i avvaktan att fler vårdnadshavare ska kunna bli möjligt. För andra par och deras barn kan det vara lika positivt att ytterligare personer kan få större del i barnets liv.

Valet ska dock vara föräldrarnas. Två föräldrar väljer själva hur den tredje delen av föräldraförsäkringen bäst ska fördelas, om de vill att annan, för barnet närstående, person ska träda in, eller om de själva hellre vill fördela dagarna mellan sig.

Möjlighet att ta ut föräldraförsäkring samtidigt

Idag är föräldraförsäkringen individualiserad, men den ena vårdnadshavaren får överlåta dagar till den andra vårdnadshavaren undantaget två månader var som ej får överlåtas och tio dagar direkt efter förlossningen. Från den 1 januari 2012 kan nu ytterligare 30 dagar av föräldraförsäkringen tas ut samtidigt. Förutom detta är det inte tillåtet att båda vårdnadshavarna utnyttjar föräldraförsäkringen samtidigt.

Familjekonstellationer ser väldigt olika ut, och oavsett om det handlar om en regnbågsfamilj, en ensamstående förälder eller ett heteropar som skaffar barn finns det ingenting som är negativt med att låta vårdnadshavare utnyttja föräldraförsäkringen samtidigt (om det finns flera). Många vill kunna utnyttja föräldraförsäkringen samtidigt utöver de tio dagar som följer förlossningen, och försöker lösa det genom att till exempel ta ut semesterdagar. Att vårdnadshavarna väljer att ta ut föräldraförsäkringen samtidigt påverkar inte det totala antalet dagar och därmed inte heller statens kostnader för föräldraförsäkringen.

Sverige är ett ojämnt land. Den rådande könsordningen, där män är överordnade kvinnor, syns såväl på den segregerade arbetsmarknaden och de stora löneskillnaderna som på hur kvinnor tar större ansvar för hem och barn. Miljöpartiet de gröna vill skapa ett jämställt samhälle och göra oss alla fria från förlegade könsroller som tvingar oss in i destruktiva mallar.

Bland många olikkönade par som skaffar barn är det naturligt att mamman är hemma med barnet den första halvan av den totala tiden för föräldraförsäkringen på grund av att mamman ofta ammar. Samtidigt är det under den första tiden på föräldradigheten som många rutiner skapas och den som då utnyttjar föräldraförsäkringen blir då den som också har bäst koll på denna hantering. Att 30 dagar av föräldraförsäkringen kan tas ut samtidigt är ett bra steg på vägen, men vi vill öka möjligheten att utnyttja föräldraförsäkringen samtidigt under barnets första år till 90 dagar. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

18-årsgräns för könskorrigering bör tas bort

Ytterligare ett välkommet beslut är att riksdagen våren 2012 beslöt om förbättringar vid ändrad könstillhörighet. Kravet på att vara svensk medborgare och ogift för den som ansöker tas bort. Utländska domar om ändrad könstillhörighet ska under vissa förutsättningar gälla i Sverige. Kravet på sterilisering för transsexuella som söker fastställelse av könstillhörighet tas bort. Åldersgränsen på 18 år finns dock kvar.

Unga transsexuella kan i dag tvingas genomgå puberteten i en kropp som känns fel och främmande. Enligt könstillhörighetslagen får fastställelse av könstillhörighet för en person som är transsexuell endast meddelas om sökanden har fyllt 18 år. Detta innebär att någon könskorrigering inte kan utföras på en person som är under 18 år.

Innan sökanden fyllt 23 år får tillstånd bara lämnas om det finns synnerliga skäl. Enligt uppgift gör dock Rättsliga rådet regelmässigt undantag från 23-årsgränsen (SOU 2007:16 s. 161). Utredning och hormonbehandling enligt hälso- och sjukvårdslagen kan dock påbörjas innan personen fyllt 18 år. Möjligheterna till en lyckad övergång till det önskade könet ökar kraftigt om personen slipper genomgå puberteten i sitt biologiska kön (SOU 2007:16 s.164).

För en person som är man-till-kvinna-transsexuell (MTF) kan det innebära att hon slipper röstterapi, operationer av struphuvudet och plågsam epiletering (hårborttagning). För en kvinna-till-man-transsexuell (FTM) kan det innebära att bröstet inte utvecklas helt och att han därigenom eventuellt slipper genomgå mastektomi (borttagande av bröstet).

Vi anser att åldersgränsen ska tas bort helt eftersom det redan i dag alltid görs en omfattande utredning av varje patient och en bedömning i det enskilda fallet. Åldersgränsen fyller därför inget syfte.

Fel! Okänt namn

Värdmödraskap

Värdmödraskap, även kallat surrogatmödraskap är en fråga som debatteras hett. Surrogat betyder ersättning. Det par som vill ha ett barn, men som själva av biologiska skäl inte kan få något, kan genom en kvinna som låter sig befruktas av parets sperma och/eller ägg få barn. Ett annat sätt att uttrycka det är att surrogatmamman, eller värdmodern, hyr ut eller lånar ut sin livmoder.

I fokus står kvinnors rätt till sina kroppar och en befogad oro för att fattiga kvinnor utnyttjas när den rika världens barnlösa vill skaffa sig egna barn. Men det handlar också om vanliga människors heta barnlängtan och att hitta ett sätt att reglera de möjligheter som människor kan och redan nu hjälper varandra.

I ett antal länder finns lagar som reglerar värdmödraskap och det görs på helt olika sätt, exempelvis gällande regler om ersättning, värdmoderns rättigheter och krav på släktskap. I Sverige har värdmödraskap hittills avvisats, men en majoritet i socialutskottet drev våren 2012 igenom att frågor om surrogatmoderskap ska prövas mer förutsättningslöst. Det är sagt att en sådan prövning bör utgå från ett brett perspektiv som inkluderar juridiska och etiska frågeställningar samt överväganden och hänsyn till internationella förhållanden. Det ska även tas in hur en reglering bör se ut för de barn i Sverige som tillkommit genom surrogatmoderskap utomlands. Miljöpartiet tycker det är bra.

Frågan är komplicerad och rymmer många etiska ställningstaganden, men betydligt mer komplex än att avfärdas med moraliska argument. Vi ser positivt på ett altruistiskt värdmödraskap, som självfallet inte utesluter ersättning för faktiska kostnader i samband med graviditet och förlossning, och anser att denna fråga behöver utredas inom kort och att det görs i en parlamentarisk utredning.

Ökad möjlighet till adoptioner

I teorin är det sedan 2003 möjligt för samkönade par att adoptera barn, genom att de kan bli prövade på samma sätt som andra par som vill adoptera barn. I praktiken är det dock påfallande svårt. Socialtjänsten ska ge sitt godkännande, vilket inte längre ska vara det hinder det var tidigare. Adoptionsorganisationer ska också godkänna, liksom länderna varifrån barnen kommer. I nuläget finns inga länder som accepterar samkönade par som adoptivföräldrar, med undantag för Sydafrika där det eventuellt finns en öppning, åtminstone i teorin. Miljöpartiet menar att det är sorgligt att samkönade par i praktiken inte har samma möjlighet som andra att bli adoptivföräldrar. Att per automatik sorteras bort som sämre lämpade är en diskriminerande handling, även om den sker utanför Sveriges gränser. Vi menar att Sverige i olika internationella sammanhang behöver arbeta för att situationen förändras. Det bör även adoptionsorganisationerna göra.

Vi anser för övrigt ur ett barnperspektiv att inhemska adoptioner bör komma i fråga i större utsträckning. Vi vill se över den lagstiftning som idag medger att barn växer upp i familjehem trots att socialtjänsten från början vet

Fel! Okänt namn på

att det är högst osannolikt att de någon gång ska kunna återförenas med sina biologiska föräldrar. I England finns en annan lagstiftning som ger barn rätt till en trygg familjesituation, vilket betyder fler inhemska adoptioner. Frågan är inte okomplicerad, men vi vill låta utreda den. Det är viktigt att detta perspektiv finns med i utredningen om hur barnkonventionen kan inkorporeras i svensk lag.

I dag ska socialnämnden enligt 6 kap. 8 § socialtjänstlagen överväga om barn placerade i familjehem ska överflyttas till familjehemmet från de biologiska vårdnadshavarna. Det handlar typiskt sett om barn som placerats vid födseln och sedan inte träffat de biologiska föräldrarna. De uppgifter vi har visar att överväganden sker men inte att överflyttande av vårdnad sker. Detta kan inte anses vara förenligt med barnens bästa och bör därför bli föremål för utredning.

Stockholm den 25 september 2013

Maria Ferm (MP)

Gunvor G Ericson (MP)

Ulf Holm (MP)

Helena Leander (MP)

Mats Pertoft (MP)